

Nr 550.

Av herrar Hamrin och Rimås, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 151, angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

I det i Kungl. Maj:ts proposition nr 151 preciserade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning stadgas (§ 7), att »all försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhas så, att därav uppkommer så ringa skada som möjligt». Denna grundsats kan lämpligen kompletteras med en erinran om den grundsats, som i det flydda varit bestämmande för alla mera målmedvetet och planmässigt inriktade, i frivillig form organiserade ansträngningar att tränga rusdrycksbruket tillbaka och främja folknykterhet: principen om i första hand ett sådant anbringande av alla ingripanden och insatser, att resultatet låter sig avläsas i minskade åtkomstmöjligheter, i ökad svårtillgänglighet. Denna strävan har självfallet gått hand i hand med en strävan att på effektivaste möjliga sätt ta vård om de oundvikliga offren för en skadlig alkoholhantering. Självfallet har ävenledes nödvändigheten av skärpt forskning och vidgad upplysning på alkoholfrågans område ständigt accentuerats.

Det synes, som om den omläggning av den statliga nykterhetspolitiken, som väsentligen markeras av en i princip fri inköpsrätt, innebär ett förnekande av en tidigare som ovedersägligen lika sund och riktig som tämligen allmänt erkänd ståndpunkt, uttryckt i kravet på statliga ingripanden av sådan innebörd, att de på ett verksamt sätt försvåra åtkomsten av spritvaror. Hävdandet av denna mening är icke liktydigt med ett bejakande av nu gällande system med ransonering och individuell kontroll. Detta system må kunna anses moget för avskrivning, eventuellt en avskrivning i etapper. Betänkligheterna anknyta helt till det förhållandet, att *ett* nykterhetspolitiskt instrument utdömes som otjänligt, utan att anvisning lämnas om *något annat*, ett mera tjänligt substitut. Vad regeringens nya giv på alkoholfrågans område innefattar av positiv reformverksamhet med avseende på nykterhetsvård, upplysning, forskning m. m. noteras självfallet med tillfredsställelse. Men uppenbart är, att dessa åtgöranden icke äro av natur att täcka det behov, som skulle tillgodoses genom en politik med klart restriktivt syfte. Ett dylikt nykterhetspolitiskt alternativ erbjuder sig i form av beskattningsinstrumentet, i den mån detta utnyttjas med tillräcklig skärpa och beslutssamhet. Man måste finna det anmärkningsvärt, att regeringen så kategoriskt fränsäger sig varje tanke på att i samband med införandet av fri in-

köpsrätt tillgripa utvägen att förmedelst en rigorösare prispolitik nedbringa förbrukningen. Detta kan sägas, även om man optimistiskt skulle tro på en — på längre sikt — gynnsam effekt av ransoneringsystemets slopande, en likväl högeligen osäker bedömning. En än större nykterhetseffekt skulle under alla omständigheter stå att vinna genom en kraftig prishöjning.

Som bekant ansluter sig 1944 års nykterhetskommitté i princip till den meningen, att en hög alkoholbeskattning utgör ett effektivt vapen i kampen mot alkoholbruket, även om kommittén av skäl, som här icke skola bli föremål för några kommentarer, intar den ståndpunkten, att en höjning av spritbeskattningen icke är påkallad i samband med motbokssystemets avskaffande (SOU 1952: 53, s. 142). I ett till nykterhetskommitténs principbetänkande fogat särskilt yttrande av experten, regeringsrådet Klackenbergs emellertid en kraftig rekommendation åt en sådan inriktning av nykterhetspolitiken, att denna icke tvekar att i ett läge av allvarligt stigande alkoholkonsumtion och växande alkoholskador, liksom i ett ömtåligt psykologiskt läge av den innebörd, som får anses vara för handen vid övergången till fri försäljning, tillgripa beskattningsinstrumentet som en konsumtionsreglerande faktor. Regeringsrådet Klackenberg anför (s. 185):

»Den, som inte bara vill överlämna åt nykterhetsnämnder och andra socialorgan att i efterhand taga hand om alkoholens offer, nödgas väga den ena allmänna restriktionen mot den andra. För min del ser jag i prishöjningen på rusdrycker en restriktion, som är lätt att genomföra och tillämpa, eftersom den blott kräver ett beslut av statsmakterna; som icke är mera demokratisk utan ur denna synpunkt snarare mera tilltalande än åtskilliga andra prisregleringar, eftersom den avser en umbärlig vara; och som icke heller utlöser några sådana kontrasuggestiva verkningar som den individuella kontrollen.»

Ostridigt är, att dessa tankegångar helt svara mot ståndpunkter, som må kunna betecknas som nykterhetspolitiskt rimliga och riktiga. Erfarenheterna av det danska systemet, ävensom av den prispolitik som förts i England i fråga om spritvaror, styrka denna tes. Av den reaktion, som följde på nykterhetskommitténs betänkande, framgår (i remissvar från bl. a. medicinal- och socialstyrelserna), att högbeskattningslinjen omfattas med starkt förtroende och livligt rekommenderas. Socialstyrelsen anförde: »En allmän invändning mot en kraftig höjning av spritdrycksbeskattningen är, att den företrädesvis drabbar de måttliga spritdrycksförbrukarna men lämnar missbrukarna oberörda, samt att den på ett från social synpunkt olyckligt sätt inkräktar på andra behov hos konsumenterna. Erfarenheterna från den starka skattestegringen i Danmark jäva emellertid bestämt riktigheten av denna uppfattning.»

På goda grunder kan antas, att en väsentligt skärpt, av nykterhetspolitiska hänsyn betingad skattehöjning i fråga om rusdrycker skulle verka starkt restriktivt särskilt i konsumentgrupper, där icke bruket redan övergått i

missbruk. Detta torde inte minst gälla ungdomen. Till följd av varans fördyring skulle säkert många potentiella förbrukare föranledas till total avhållsamhet. Eftersom allt missbruk har sitt upphov i s. k. måttlig förbrukning (initialfaktorn: »första glaset»), sker sålunda på längre sikt även en reduktion av missbruket.

Det bör hållas i minnet, att den prishöjning å spritvaror, som beslutats vid årets riksdag, icke på ett avgörande sätt förestavats av nykterhetspolitiska överväganden, utan varit huvudsakligen statsfinansiellt betingad. Vad som skett är att priset anpassats efter den försämring av penningvärdet, som under hand ägt rum.

Regeringens nu framlagda förslag till nykterhetspolitiska riktlinjer synes sålunda icke motsvara det krav på i första hand effektiv spärrverkan, som med fog kan och bör ställas. Logiskt borde detta konstaterande självfallet mynna ut i ett formellt yrkande på en förnyad omprövning av frågan om spritbeskattningens höjd, men då denna utväg i dagens läge synes stängd, skall intet sådant yrkande här ställas. Under dylika omständigheter finns det emellertid så mycket större anledning tillse, att de åtgärder på det nykterhetspolitiska planet, vilka nu skola beslutas, icke ges en sådan innebörd, att de komma att rasera ur nykterhetssynpunkt värdefulla positioner. Mot vissa konkreta ställningstaganden och förslag i Kungl. Maj:ts proposition nr 151 finnes enligt detta betraktelsesätt orsak till allvarliga erinringar. Sålunda har man anledning sätta frågetecken särskilt vid några framträdande avsnitt. Ett sådant avsnitt gäller planerna på en försöksverksamhet med måltidsfri spritutskänkning. Det synes, som om genom ett dylikt medgivande — även om det alltså tills vidare blott skulle ha karaktären av försöksverksamhet — stora värden ur nykterhetssynpunkt äventyrades. Denna mening är också starkt företrädd i de remissvar, som följt på den av särskilda sakkunniga förebragta utredningen. Måltidstvängets upphävande i samband med spritutskänkning skulle ovedersägligen innebära uppkomsten av ett krogväsen i dess allra mest renodlade form. En dylik utveckling vill man på det bestämdaste motsätta sig. I stället böra ansträngningarna inriktas på upprätthållandet av en mera strikt tillämpning av nu gällande bestämmelser beträffande måltidstvänget.

Allvarliga betänkligheter yppa sig också mot regeringens förslag om ett upphävande från den 1 juli 1954 av gällande krisrestriktioner i fråga om utminuterungen, innebärande främst en höjning av maximitilldelningen till den i gällande förordning fastställda kvantiteten, fyra liter. En reform av denna innebörd står, förefaller det, i dålig överensstämmelse med de allmänna principer, vilka anges som vägledande vid omläggningen av nykterhetspolitiken i övrigt. Vinningen med ransoneringssystemets slopande skulle ju väsentligen ligga däri, att suggestionsmomentet fölle bort och konsumtionen därigenom — i bästa fall — nedbringades. Nu införes alltså — vid ett bifall till regeringens förslag — en ny kvantitetsbestämning. En höjd övre gräns

för tilldelningen fastställs. Häri ligger — i varje fall *kan* ligga — en uppmuntran till ökad spritförbrukning, i strid mot samhällsintresset. Denna negativa effekt kan befaras bli så mycket större, som åtgärden i fråga sättes in vid en psykologiskt mycket känslig tidpunkt, femton månader före övergången till fri försäljning.

Ett centralt problem i samband med all nykterhetspolitisk reformverksamhet anknyter till frågan om alkoholreklamen. Samhällsintresset påkallar av naturliga skäl här en särskild vaksamhet. Uppenbart är, att en alkoholreklam, som fritt finge breda ut sig, helt skulle kunna neutralisera verkningarna av det allmännas åtgöranden i sanerande syfte. Beträffande departementschefens föreliggande förslag till reklambegränsning, avseende i första hand direkt förbud för rusdrycksreklam under tiden för den statliga upplysningskampanjen i samband med motbokssystemets avveckling, men inkluderande även vissa restriktiva åtgärder på längre sikt, skall ingen annan erinran göras än den, att planerna i vad avser den senare delen, alltså åtgärderna på längre sikt, icke synas ingripa med tillräcklig skärpa. Förutsättningarna för en lagstiftning, som syftar till totalt förbud mot varje form av alkoholreklam, borde närmare undersökas.

Med hänvisning till det resonemang som här ovan förts anhålles,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att den i Kungl. Maj:ts proposition nr 151 föreslagna försöksverksamheten med måltidsfri spritutskänkning icke måtte komma till stånd;

att den likaledes i Kungl. Maj:ts proposition nr 151 föreslagna ändringen med avseende på gällande krisrestriktioner i fråga om utminuteringen icke måtte företas;

att, med godkännande av vad i sagda proposition föreslås i fråga om åtgärder i reklambegränsande syfte, en särskild utredning måtte föranstaltas i syfte att undersöka möjligheterna att på längre sikt helt förbjuda rusdrycksreklam.

Stockholm den 16 mars 1954.

Yngve Hamrin.

S. Rimås.